

## Kitap İncelemesi/Book Review

### 21. Yüzyılda Türkiye'nin Dış Politikası

Prof. Dr. Ramazan ERDAĞ,  
Kadim Yayınları, Ankara, 2023, 344 sayfa.  
ISBN: 978-605-7629-96-8

**Değerlendiren:** Pınar Hilal Balta\*

Kadim Yayınları tarafından yayımlanan, editörlüğünü Prof. Dr. Ramazan Erdağ'ın yaptığı “21. Yüzyılda Türkiye'nin Dış Politikası” isimli eser, Türk hariciyesinin milenyum çağında gün be gün artan bir etkiye sahip olduğu perspektifiyle ve bu etkinin arkasındaki dış politika çalışmalarının bütüncül bir incelemeyle ele alınması gerektiği iddiasıyla ortaya çıkmaktadır. 344 sayfalık geniş hacimli kitap, alanında yetkin toplam 21 akademisyen ve uzman tarafından kaleme alınan 18 bölümden oluşmaktadır. Her bir bölümde Türkiye'nin ilgili ülke ve ülkelerle ilişkileri, ortaya koyduğu dış politikasının parametreleri, etkileri ve bu etkiler sonucunda ilişkilerin nereye evirildiği üzerinde durulmaktadır. Bölümlerde Türkçe ve İngilizce olarak geniş kaynak kullanımı dikkat çekmektedir. Değerlendirmeler sırasında dünyada eşzamanlı olarak gerçekleşen gelişmeler aktarılmakta, bu nedenle belli konularda kesişmeler yaşanmasından kaynaklı olarak bazı bölümler birbirilerini destekleyici ve açıklayıcı bir bütün oluşturmaktadır. Böylece kitap, farklı isimler tarafından ele alınan yazıların birbirinden kopuk anlatılara dönüşmesini engellemektedir. Bu noktada eser, Uluslararası İlişkiler ve Siyaset Bilimi başta olmak üzere bölgesel çalışmalarla ilgilenen lisans, lisansüstü, doktora öğrencileri, araştırmacılar ve gazetecilere hitap etmektedir.

Ramazan Erdağ'ın imzasını taşıyan “2000’li Yıllarda Uluslararası Sistemde Ve Türk Dış Politikasında Değişim Ve Dönüşüm” başlıklı ilk bölümde 21. yüzyılda güç ve etkinin, rekabet halindeki devlet ve devlet dışı aktörler arasındaki dağılımına dikkat çekilirken, Filiz Cicioğlu'nun yazarı olduğu ve Avrupa Birliği'ne (AB) üyelik sürecinin aktarıldığı “Türkiye-AB İlişkileri” başlıklı dördüncü bölümde AB sürecinin Birlik'in Türkiye'ye mesafeli yaklaşımıyla

\* Sosyolog ve Gazeteci, pinarhilalb@gmail.com ORCID: 0009-0003-1983-1576



Copyright © 2022 by the Authors. This is an open access paper distributed under the terms of conditions of the Creative Commons Attribution International License CC BY-NC 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.tr>)

nasıl kan kaybetmeye başladığı ele alınmaktadır. Tamer Kaşıkçı'ya ait "Uluslararası Örgütlerle İlişkiler" başlıklı ikinci bölümde ise Türkiye'yi etkinliği ve etkisi gittikçe artan bir aktöre dönüştüren diploması yolculuğunun en önemli başlangıç noktası olan pro-aktif politikalara değinilmektedir. Kaşıkçı'nın yazısında bu politikalar, Türkiye'nin global örgütlerdeki varlığını ve faaliyetlerini kuvvetlendirmek, dolayısıyla uluslararası sistemdeki tanınırlığını arttırmak olarak nitelendirilmektedir. Kaşıkçı, işaret ettiği pro-aktif politikalar kapsamında Türkiye'nin dünyanın farklı coğrafyalarındaki Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) operasyonlarına ve Birleşmiş Milletler (BM) Güvenlik Konseyi Barış Koruma Güçlerine askeri olarak katılım sağladığını belirterek bunları listelemektedir. Ancak bu askeri operasyonların gerçekleştirildiği ülkelerdeki yansımalarına, devlet ve halk nezdinde nasıl karşılandığına değinilmemektedir. Bu çerçevede Kaşıkçı'nın analizinin, konu başlığını karşılama da temelde Türkiye'nin NATO ve BM ülkeleri nezdindeki tanınırlığı ve etkisiyle sınırlı kaldığı görülmektedir. Operasyonlara askeri katılım, Türkiye'nin uluslararası sistemdeki tanınırlığını artırma amacıyla sürdürdüğü politikaların bir uzantısı olarak değerlendirilecekse gerçekleştirildikleri ülkelerdeki etkilerine muhakkak değinilmeli ve eleştirel bir değerlendirmeye tabi tutulmalıdır.

Bora Bayraktar ve Ebuzer Demirci tarafından ele alınan "ABD ile İlişkiler" başlıklı üçüncü bölüm ve Muhammet Koçak imzalı "21. Yüzyılda Türkiye-Rusya İlişkileri" başlıklı beşinci bölüm, okuyuculara ABD'nin hegamonik etkisinin erimeye başlamasının, Türkiye dış politikasında bağımsız politikaların ortaya çıkışının ve Rusya-Türkiye arasında doğan rekabet alanlarının sıralı bir projeksiyonunu sunmaktadır.

"21. Yüzyılda Türkiye-İsrail İlişkileri" başlıklı altıncı bölümde Haydar Oruç, incelemesini İsrail ile normalleşme gündemiyle noktalamaktadır. Ancak eserin yayınlandığı Eylül 2023 tarihinden kısa bir süre sonra Hamas'ın 7 Ekim saldırısının gerçekleştiği, İsrail'in soykırım ile suçlanmasına sebep olan karşı saldırılarıyla birlikte ise İsrail-Filistin sorununun yeniden kendini hatırlattığı bilinmektedir. Normalleşmeyi durdurduğunu rahatlıkla söyleyebileceğimiz bu yeni gelişme, Türkiye'nin İsrail özelindeki dış politikasının yeniden incelemeye tabi tutulmasını mecbur kılmaktadır.

"Irak İle İlişkiler" başlıklı yedinci bölümde Mehmet Alaca, Türkiye'nin Bağdat ve Erbil'e yönelik iki aktörün birbirlerini tamamladıkları yönünde bir bakış açısı geliştirdiğini belirterek, bunun hangi süreçler sonunda geliştiğini anlatmakta, buna rağmen Ankara'nın iki aktör arasındaki statükonun korunması yönündeki mevcut politikasını koruyacağını beklediğini ifade etmektedir. Bu beklenti açıklanırken Irak Kürt Bölgesel Yönetimi'nin (IKBY) bağımsızlık referandumu macerası hatırlatılmaktadır. Ancak bu değerlendirmenin daha kuvvetli hale getirilmesi gerekmektedir. Dolayısıyla Türkiye'nin birbirine zıt gibi görünen bu yaklaşımları aynı anda uygulamasının gerekçeleri detaylandırılmalı, hangi olası

sonuçlar ve tehdit algıları altında yürütüldüğüne ilişkin örneklerin kapsamı genişletilmelidir.

Eserde, Türk dışişleri bürokrasisinin operasyonel kabiliyetini 2000'li yıllarda nasıl geliştirdiği sorusu Furkan Polat imzalı “Türkiye’nin Libya Politikası” başlıklı on birinci bölümde ve Recep Yorulmaz imzalı “2000 sonrası Türkiye’nin Kıbrıs Politikası” başlıklı on ikinci bölümde kapsamlı bir şekilde cevaplanmaktadır. Bu bölümlerde Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de askeri ve diplomatik üstünlük kazanmak için gösterdiği çabalar anlaşılır bir biçimde ortaya konulmaktadır.

İsmail Sarı sekizinci bölümde “2000’li Yıllarda Türkiye-İran İlişkileri” başlıklı yazısında hem Ankara hem de Tahran’ın sıcak temasa dönüşmesinden olabildiğince kaçındığı tarihi ve güncel rekabetlerine kapsayıcı bir bakış sağlamaktadır. Suriye’deki iç savaşın Türkiye için nasıl bir milli güvenlik sorununa dönüştüğü ise dokuzuncu bölümde Oytun Orhan ve Recep Tayyip Teke imzalı “Türkiye’nin 2000 Sonrası Suriye Politikaları” başlıklı yazıyla açıklanmaktadır.

Türkiye’nin tarihin akışı sonucunda yüklenmek zorunda kaldığı bagajlar sebebiyle hassas bir zeminde süregiden Körfez ülkeleriyle ilişkileri ise on altıncı bölümde Mehmet Rakipoğlu tarafından “21. Yüzyılda Türkiye-Körfez İlişkilerinde Stratejik Dönüşümler” başlığı altında incelenmektedir. Rakipoğlu, Yemen’den çıkmaya çalışan Suudi Arabistan’ın bu sebeple Türkiye’ye ile temas kurması ile yine Yemen’de Suudi Arabistan ile rekabet halinde bulunan Birleşik Arap Emirlikleri’nin (BAE) bu amaçla Türkiye ile yakınlaşması gibi örnekler vererek, Fars yayımlıcağının Körfez ülkeleriyle Türkiye arasında rekabet alanları kadar uzlaşma zeminleri doğurduğunu ifade etmektedir. Yazar, en nihayetinde Türkiye ile Körfez ülkeleri arasında normalleşme başladığı kanaatine varmaktadır. İnceleme ayrıca taraflar arasında gerçekleştirilen ekonomik temasların ekseriyetle askeri alanda olduğunu gözler önüne sermektedir.

Bu noktaya kadar ele alınan yazılar genel olarak değerlendirildiğinde “21. Yüzyılda Türkiye’nin dış politikası” isimli eserin, Dışişleri’nin pro-aktif politikalarının, Türk Savunma Sanayiinin millileşmesi ve ulusal güvenliğe yönelik askeri hamlelere zemin oluşturması açısından nasıl bir domino etkisi yarattığına ilişkin başarılı bir değerlendirme sağladığı söylenebilir.

Türkiye ile kültürel bağları nedeniyle özel öneme sahip olan Balkanlar, onuncu bölümde “21. Yüzyılda Türkiye’nin Balkanlar Politikası” başlığı altında Mehmet Uğur Ekinci tarafından, Kafkasya ise on üçüncü bölümde “Orta Asya Ve Kafkaslarla İlişkiler” başlığı altında Merve Zorlu tarafından ele alınmaktadır. Her iki değerlendirmede de Türkiye'nin, Balkan ve Kafkas ülkelerinin kendi aralarında diplomatik temaslar kurması için gösterdiği çabaya ve söz konusu ülkelerin iç işlerine müdahale etmekten kaçınma hassasiyetine,

ilişkilerin geleceği anlamında, özel önem atfetmektedir. Onuncu ve on üçüncü bölümdeki bu önemli detay, Türk hariciyesine özellikle iç politikada isnat edilen “hegemonik güç hevesi” suçlamalarını boşa çıkarmasıyla dikkate şayandır.

İncelemeye konu olan “21. Yüzyılda Türkiye'nin Dış Politikası” isimli eserde yumuşak güç kavramına ilk kez on üçüncü bölümde rastlanılmaktadır. Özellikle 2010 öncesinde Arap dünyası özelinde ön plana çıkan bu kavram ikinci kez ise Hüsnâ Taş Yetim ve Mustafa Yetim tarafından kaleme alınan “Türkiye'nin Son Dönem Latin Amerika Politikası” başlıklı on beşinci bölümde görülmektedir. Ekseriyetle kültürel benzerlikler ve sinema, televizyon gibi kitle iletişim araçlarıyla gerçekleştirilen faaliyetleri içeren yumuşak güç kavramının bölgelerdeki politikalara somut yansımalarını değerlendirme ve kıyaslama imkânı vermesi açısından bu iki yazının eserde aynı anda bulunması okuyucuya faydalı olacaktır.

Türkiye'nin Afrika ile derinleşen ilişkileri ve bu ilişkilerin kurumsallaşma süreçleri ise Abdurrahim Sıradağ tarafından on dördüncü bölümde “21. Yüzyılda Türkiye- Afrika İlişkileri” başlığı altında ele alınmaktadır. Sıradağ, Türkiye'nin Afrika'daki insani-ekonomik kalkınmayı destekleyen politikaları ve kıtada bir sömürge geçmişinin olmaması faktörlerini, Ankara'nın elini güçlendiren iki nokta olarak nitelendirmekte ve bunların altını çizmektedir. Bu çerçevede eser, Türk dış politikasının istisnasız her alanda etkisini sürdüren insani karakterine vurgu yapmaktadır. Ayrıca Sıradağ'ın ele aldığı yazı, Balkanlar ve Kafkasya hususlarında ön plana çıkan ve “hegemonik güç hevesi” suçlamalarını yalanlayan çerçeveye örtüşmektedir. Yumuşak güç kavramı üzerinden yaşanan bağlam kavuşumuyla da yazıların birbirini desteklediği görülmektedir.

Türkiye'nin dış politikada ortaya koyduğu geniş perspektife lokomotif olabilecek makroekonomik güce erişmek adına attığı adımlar, Emre Saygın ve Tahsin Yamak tarafından on yedinci bölümde “21. Yüzyılda Türk Dış Politikasının Ekonomik-Politik Belirleyicileri” başlıklı yazıda incelenmektedir. Uluslararası ticaret ve güç dengelerinin Asya-Pasifik bölgesindeki gelişimi ise Gürol Baba tarafından “Türkiye'nin Asya-Pasifik Bölgesi İle İlişkileri: 4 Temel Sütun” başlığı altında on sekizinci bölümde ele alınmaktadır.

“21. Yüzyılda Türkiye'nin Dış Politikası” isimli eserin, uluslararası ilişkiler, diplomasi ve dış politika alanlarında 21. yüzyıl özelinde genel bir çerçeve çizdiği görülmektedir. Eser, emsalleriyle karşılaştırıldığında okuyucuları için tatmin edici bir başvuru kaynağı oluşturmaktadır.

Ancak yüzyılın başından bu yana Türkiye'nin dış politikadaki yükselişinde etkili olmuş hemen hemen her gelişmeye değinilen böylesi bir eserde Rusya-Ukrayna savaşının yalnızca bazı bölümlerde birkaç cümleyle yer bulmuş olması ve bölgenin ayrı bir başlıkla ele alınmamış olmasının eksikliği göze

çarpmaktadır. Erdağ, Ukrayna'nın geniş çaplı işgalinin kitabın hazırlanış aşamasında ortaya çıktığını not düşerek, bu konunun müteakip baskılara dâhil edilebileceğini ifade etmektedir. Rusya-Ukrayna savaşı, Türkiye'nin İnsansız Hava Araçlarının (İHA) ve Silahlı İnsansız Hava Araçlarının (SİHA) başarısı ile savunma sanayiinin uluslararası düzlemde prestij ve rağbet gördüğü ve en nihayetinde Türkiye'nin askeri ve diplomatik dahil ile Karadeniz'deki varlığını güçlendirdiği bir süreçtir. Öte yandan Türk Dışişleri'nin savaş süresince her iki taraf ile de açıktan sürdürdüğü ilişkilerini koruyabilmesinin Ankara için tarihi bir diplomatik başarı olduğuna dikkat çekilmelidir. Türk dış politikasına tam anlamıyla bütüncül bir bakış açısı getirilebilmesi bakımından bu konunun kendi iç dinamikleri ve gelişmeleriyle ele alınmaması, kitabın en önemli eksikliği olarak zikredilebilir.

Bu çalışma, son olarak Türkiye'nin her bağımsız adımı sonrası bir “eksen kayması” ile suçlanması gibi önemli bir hususun geniş pencereden görülmesini sağlaması bakımından okunmaya değerdir. Kitabın çizdiği genel çerçeve, günümüz Türk dış politikasının Soğuk Savaş yıllarından kalma bir perspektifle okunamayacağına, Türkiye'nin Doğu'yu ya da Batı'yı tercih etmek gibi bir mecburiyetinin olmadığına dikkat çekmekte ve bu yaklaşıma da açıkça karşı çıkmaktadır. Bu bağlamda kitap, ülkelerin bağımsız politikalarının hangi çerçeveler ve dinamiklerle değerlendirilmesi gerektiğine ilişkin yeni bir tartışma sunmakta ve bu politikalar tanımlanırken neyin, nasıl referans alınacağı sorusunu gündeme getirerek hayati bir noktaya da değinmektedir.